

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

Vrijeme Evrope : Zapadne sile i raspad Jugoslavije

Marko Attila Hoare

Josip Glaurdicov-o „Vrijeme Evrope : Zapadne sile i raspad Jugoslavije“ je takva studija. Što se ti?e uobi?ajenih djela o raspadu, postoje samo dva ili tri koja pariraju ovom djelu; nijedno koje je bolje.velika snaga ovog djela leži u Glaurdic-ovoj pažljivoj ravnoteži izme?u doma?e i me?unarodne struje o raspadu Jugoslavije; on daje ednako prostora svakoj i povezuje oprezno odnose me?u njima. Što se ti?e doma?ih struja, on je vješto sažeo i sortiraoposte?e znanje o temi jednako dobro kao i svi prije njega. Ali njegovo djelo je zaista originalno i inovativno u analizi me?unarodne struje. Ovo je najbolje shvatljiva ozbiljna , nau?na analiza uloge zapada-posebno Sad-a , Evropske Zajednice i UN-a u raspadu Jugoslavije.

Mainstream literatura obi?no predstavlja uplitanje zapada u raspad sa stanovišta reakcije nakon ovoga: Jugoslavija se raspala zbog unutrašnjih uzroka, a zapad je odgovorio sa slabom , neefikasnom i prvenstveno diplomatskom intervencijom. Neke odli?ne studije o reakcijama pojedinih zapadnih zemalja su se pojavile , najbitnija je ona Michaela Libala za Njema?ku, Brendon Simms za Britaniju i Takis Michas za Gr?ku. Oni koji su se izvinili za prethodni režim Slobodana Miloševi?a ili za one koji su se zalagali za Veliku Srbiju su, s njihove strane su rasplamsali brojne teorije zavjere da je raspad Jugoslavije zapravo uzrokovan ili ?ak upravljan od strane zapada, ta?nije od strane Njema?ke, Vatikana i/ili IMF. Ali do sada, niko nije pokušavao uraditi ono što je Glaurdic uradio, a kamoli uradio to dobro. Glaurdic-ova novina je da je po?eo studiju o uplitanju zapada ne 1991-ve , kada je rat punom snagom izbio u bivšoj Jugoslaviji, nego 1987-me, kada je Miloševi? tražio apsolutnu mo? u Srbiji. Ovo mu omogu?uje da obrazloži reakciju zapada na eventualno izbjeganje rata, ne kao reakciju na iznenadnu krizu nego kao rezultat dugotrajne politike. On stavlja ovu dugotrajnu politiku u širi kontekst razvoja globalnih razmatranja zapada u kasnim 80tim i ranim 90tim. Najbitnija od ovih razmatranja se ti?e zemlje neusporedivo bitnije od Jugoslavije- Sovjetskog Saveza.

Važnost Jugoslavije za zapadne Saveznike u Hladnom ratu je bilo nesvrstano stanje prema Sovjetskom Savezu kao modelu nezavisne, anti-Sovjetske komunisti?ke države. Ovi faktori su postali manje važni u drugoj polovini 80tih ,kada je Mikhail Gorba?ov vladao Sovjetskim Savezom i Hladni rat se stišavao. Miloševi? je ispo?etka identifikovan od strane nekih uticajnih posmatra?a sa zapada kao mogu?i „Balkanski Gorba?ev“; komunisti?ki reformator koji bi mogao unijeti pozitivne promjene u Jugoslaviji. Najbitniji takav posmatra? je veteran kreiranja SAD-ove politike Lawrence Eagleburger , koji je postao Zamjenik Državnog Sekretara u januaru 1989 g. Na njegovim dokaznim saslušanjim u komitetu Senata za Me?unarodne odnose 15 i 16tog Marta 1989te god., Eagleburger je izjavio da ‘nema sumnje da je Miloševi? u pogledu ekonomije prema zapadnom tržištu orijentisan tip...(koji) igra na kartu i koristi Srpski nacionalizam, koji je bio potiskivan toljkih godina, ja mislim djelimi?no kao pokušaj da se forsira centralna vlada da se

suo?i sa veoma teškim ekonomskim problemima (Glaurdic, str 40).

Ovo prvobitno podržavanje Miloševi?a od strane sad-a se smanjilo uslijed bitnijih uzroka: straha da ?e kolaps Jugoslavije napraviti presedan Sovjetskom savezu slabe?i položaj samog Gorba?eva.

Od odlu?uju?e važnosti nije bilo samo što su zapad i posebno lideri SAD-a gledali Gorba?eva kao vrijednog prijatelja, nego ekstremni konzervativci njihove ideologije s obzirom na me?unarodnu politiku. Jednostavno, SAD administracija George H.W. Bush-a je cijenila stabilnost iznad svega, uklju?uju?i demokratsku reformu, i ustvari preferirala komunisti?ke diktatore, ne samo u SSSR-u nego i u Poljskoj, Ma?arskoj i ?ehoslova?koj, prije njihove demokratske opozicije. Bush i njegov tim su se bojali raspada Sovjetskog Saveza i prijete?e destabilizacije – zbog, izme?u ostalog, nuklearnog arsenala potonjeg. Ovo ih je navelo da u?estvuju spremno u Sovjetskom tla?enju Litvanije, Latvije, Azerbejdžana i Gruzije. Njihovo u?eš?e u Miloševi?evu represivnu politiku je bio priprodan slijed. Kako Glaurdic pokazuje, ovaj konzervativno – realisti?ki pogled na svijet je naveo Bushevnu Administraciju, sve do kraja '91., da priznaju Jugoslovensko jedinstvo radije nego njenu demokratsku reformu. Iako je SAD postepeno izgubila vjeru u Miloševi?a, njeno neprijateljstvo u ovom periodu je prije svega usmjereno na režime separatista u Hrvatskoj i Sloveniji. Ironija nije bila u tome da je Hrvatski i Slovenski separatizam direktni odgovor na agresivnu politiku Miloševi?evog režima, nego da je potonji podržavao raspad Jugoslavije kao namjernu politiku. Kroz njegovu nespremnost da se suo?i sa Miloševi?em i njegovom neprijateljstvu prema Hrvatima i Slovincima, Washington je u praksi podržavao sile koje su promovisale raspad Jugoslavije koji je želio da izbjegne.

Problem nije bio u tome da je Bushevoj Administraciji nedostajalo ta?nog saznanja o tome šta je Miloševi?ev režim radio, nego što je odlu?io da zanemari to saznanje, umjesto toga slijepo se drže?i znaka Jugoslovenskog jedinstva, uprkos Jugoslovenskoj centralizaciji. Tako, kako Glaurdic pokazuje, ideologija 'konzervativnog realiste' rezultirala je u veoma nerealnoj, dogmatskoj politici. U oktobru 1990., CIA je upozorila rukovodstvo SAD-a da, dok bi potonje moglo u?initi malo da o?uva Jugoslovensko jedinstvo, njihove izjave ?e biti tuma?ene i iskorištene od strane od razli?itih strana u konfliktu: izjave koje pordžavaju Jugoslovensko zajedništvo bi ohrabrele Srbiju, dok bi one koje podržavaju ljudska prava i samoopredjeljenje bi ohrabrele Slovence, Hrvate i Kosovare (Glaurdic str. 110). Busheva Administracija je svejedno nastavila da naglašava svoju podršku za jugoslovensko jedinstvo.

Ovo je zna?ilo ne samo da zapad nije uspio da odgovori na Miloševi?evu agresivnu i tla?iteljsku politiku, nego da Miloševi? i njegovi krugovi mogu biti ohrabreni zbog signala koje su primili od zapada. Miloševi? nije ?uvao svoju politiku kao tajnu; na sastanku sa zapadnim ambasadorima u Beogradu 16. januara 1991. On ih je obavijestio da namijerava da dopusti Sloveniji da se ocijepi, ali da formira proširenu Srpsku pozornicu na ruševinama stare Jugoslavije, koja bi uklju?ila srpsko naseljene predjelje Hrvatske i BIH i koja bi bila uspostavljena kroz upotrebu sile ako je potrebno. Ova drska izjava je izazvala primjedbe SAD-a i Britanije, ali bez promjena politike (Glaurdic str. 135 – 136).

Problem nije bio ideološka okrutnosti pogrešne analize od strane zapadnih posebno SAD lidera, ali tako?er ?isti manjak interesa. Glaurdic opisuje paradoksalnu zapadnu politiku prema Jugoslovenskom Federalnom Premijeru Anti Markovi?u koji za razliku od Miloševi?a je zaista htio da sa?uva Jugoslaviju, i ?iji program ekonomske reforme, je u osnovi, ponudio na?in da se to postigne. Usaporedbu sa velikodušnom finansijskom pomo?i ponu?eno je Poljskoj '89. – '90., ni izbliza sli?na pomo? nije ponu?ena vlasti Markovi?u, jer je ambasador SAD-a Warren Zimmermann-ovim rije?ima 'Jugoslavija je izgledala kao gubitnik' (Glaurdic str. 68).

Ova dogmatična podrška SAD-a Jugoslovenskom jedinstvu je bila dijeljena sa silama Zapadne Evrope. Glaurdic razbija mit – već proširen od strane autora kao što je Libal i Richard Caplan – da je Njemačka podržavala i ohrabrilala Hrvatsko i Slovensko odvajanje od Jugoslavije. Kada je predsjednik Jugoslovenskog Predsjedništva, Janez Drnovsek, posjetio Bonn 5 decembra 1989., Njemački Kancelar Helmut Kohl je izrazio njemu ‘njegovo priznavanje nezamjenljive Jugoslovenske uloge u stabilnosti regiona i cijele Evrope’. Iz te prigode, Njemački Predsjednik Richard Fon Weizsaecker je obavijestio Jugoslovensku delegaciju da podržava ‘centralizovanu’ Jugoslaviju (Glaurdic str. 59). Godinu kasnije, 6. decembra 1990., Njemački Ministar Inostranih poslova Hans-Dietrich Genscher je rekao svom Jugoslovenskom kolegi, Budimuru Lončaru, da Njemačka ‘ima fundamentalne interese u jedinstvu Jugoslavije’ i uslijed toga ‘e natjerati ‘Jugoslovenske Republike da shvate da separatističke tendencije štete cjelini i to skupo’ (Glaurdic str. 124 – 125).

Ova Njemačka opozicija Hrvatskoj i Slovenskoj nezavisnosti se nastavila sve dok potonja nije objavljena u Junu 1991., i nakon toga. Prema Gerhardu Almeru Njemačkim diplomati i specijalisti za Jugoslaviju u to vrijeme, ‘sve što se događalo u Jugoslaviji se gledalo kroz oči Sovjetskog Saveza. [Genscherova] ideja je bila da, Pa, raspad Jugoslavije je loš primjer za Sovjetski raspad, a ovo je bilo loše za nas jer smo trebali Sovjetski Savez spreman za akciju, jer smo ih trebali radi sporazuma o našem jedinstvu?. Ovo je opšte prihvateno u misnistarstvu.’ (Glaurdic str. 160).

Suprotno mitu o anti-Jugoslovenskim imperialističkim tendencijama od strane Helmut Kohl-ove Kršćansko-demokratske vlade, podrška potonje Jugoslovenskom statusu quo u svjetlu zloupotrebe Beograda je bila toliko oštra da je izazvala jaki otpor od Socijaldemokratske opozicije.

Genscher, naknadno ozloglašen kao navodni kreator raspada Jugoslavije, se ustvari opirao pritisku Bundestag-a za promjenu u Njemačkoj politici od nepromijenjene podrške Jugoslovenskom jedinstvu prema većem naglasku na ljudska prava i samoopredjeljenosti. Prekretnica za njega, kako Glaurdic pokazuje, je došla sa posjetom Beogradu 1. Jula 1991., nakon što je rat sa Slovenijom izbio. Kombinacija presamovljerenog Miloševićevog agresivnog stava u njegovom razgovoru sa Genscherom i nesposobnost Jugoslovenske vlade da stopira JNA operacije protiv Slovenije, je uništila vjeru Njemačkog Ministra Inostranih poslova u vlasti iz Beograda, što je dovelo do postepene promjene u korist Hrvatske i Slovenije. Napokon, nakon mnogo Srpske tvrdoglavosti i vojne agresije, Njemačka je obrnula svoju tradicionalnu politiku za 180 stepeni, i stala na stranu priznavanja nezavisnosti Hrvatske i Slovenije dok se Evropska Zajednica podijelila na struje: za i protiv priznavanja.

U svakom slučaju, kako Glaurdic pokazuje promjena mišljenja Njemačke je bila mađarska dvije oštice, je izazvala anti-Njemačke sumnje i rivalstva drugih država Evropske Zajednice, posebno Francuske i Britanije, što je potom uvrstilo njihove stavove protiv priznavanja. 6.-og Novembra 1991., dok su JNA vojni napadi na Hrvatske gradove Vukovar i Dubrovnik bili na vrhuncu, Douglas Hogg, Britanski Ministar Međunarodnih i Commonwealth odnosa je objasnio Komitetu za Međunarodnu saradnju Donjem Doma Skupštine da se njegova vlada protivi priznavanju Hrvatske jer bi napravilo prepreku teritorijalnim podešavanjima u korist Srbije i na štetu Hrvatske. Nekoliko dana poslije, Francuski Predsjednik Francois Mitterand je dao slijepu izjavu, naglašavajući da vidi postojeće Hrvatske granice kao problem koji spriječava njegovo priznavanje (Glaurdic str. 253-254).

Busheva Administracija, je u međuvremenu, reagovala kao koalicija na promjenu Evropske Zajednice protiv Beograda i u korist priznavanja, udružujući se sa Britanijom i Francuskom da

kontriraju Njema?koj promjeni politike. Državni Sekretar James Baker i njegov zamjenik Lawrence Eagleburger, kao i UN-ov specijalni glasnogovornik Cyrus Vance (li?no i bivši Državni Sekretar SADA) vodili su diplomatsku bitku u ovom periodu protiv bilo kakvog odmicanja od politike nepriznavanja zapada, i protiv bilo kakvog izbjegavanja krivice za rat od strane Srbije i kada je JNA uveliko organizovala napad na Vukovar u pripremi za kona?no zauzimanje grada. Eagleburger je signalizirao Jugoslovenskom ambasadoru u Oktobru da iako je SAD svjesna da Miloševi? pokušava uspostaviti Veliku Srbiju, ne?e uraditi ništa da ga sprije?e osim ekonomskih sankcija, i ?ak i njih samo nakon što Velika Srbija bude ve? uspostavljena (Glaudic str. 243-246). ?ak u Decembru 1991; Vance je nastavio da se suprostavlja priznavanju i da podržava ideju Federalne Jugoslavije, i nastavio da vjeruje Miloševi?u, JNA i lideru bosanskih Srba Radovanu Karadži?u, dok je gledao Hrvate neodobravaju?i ih kao 'one Hrvatske pobunjenike' (Glaudic str. 264-265).

Glaudic je skupio ogromnu koli?inu dokumentovanih dokaza da pokaže da su Britanci, Francuzi i Amerikanci, daleko od reagovanja na slab i odlu?an na?in na iznenadno izbijanje rata, ustvari podržavali izuzetno ?vrstu i upornu politiku još od prije po?etka rata, sve do po?etka punog rata u BiH: glasnog zagovaranja Jugoslovenskog Jedinstva i protivljenja odvajjanju Hrvatske i Slovenije; traženju da udovolje Miloševi?u i JNA izdvajanje pripojenih dijelova od Hrvatske kao slabije strane; i kona?no udovoljavanju nacionalisti?kim željama Srbije da podijele Bosnu. Sankcije Evropske Zajednice uvedene 1991. U Novemburu su se odnosile na sve strane bivše Jugoslavije jednakom, dok nije bilo zamrzavanja me?unarodnih fondova ili finansijskih transankcija kroz koje je JNA finansirala rat. UN embargo, ?ije je implementiranje zahtjevala sama Jugoslovenska vlada, je favorizovao teško naoružanu Srpsku stranu i naudila slabo naoružanim Hrvatima. Premda, najviše na ra?un promjene mišljenja Njema?ke, Evropska Zajednica je na po?etu Decembra 1991. Sa zakašnjenjem ograni?ila svoje ekonomске sankcije samo prema Srbiji i Crnoj Gori, SAD je odmah odgovorila sa nametanjem ekonomskih sankcija na cijelu Jugoslaviju.

Prema mitu, zapadne sile su primjenile princip nacionalnog samoodre?enja na na?in da su kaznile Srpsku naciju i privilegovale ne-Srbe. Kako Glaudic pokazuje, slu?aj je bio obrnut. U Oktobru 1991; Miloševi? ke odbio mirovni plan koji je predložio Lord Carrington iz Evropske Komisije, koji bi o?uvalo Jugoslaviju kao uniju nezavisnih republika sa autonomijom za Albance na Kosovu i muslimane u Srpskom regionu Sandžak. Carrington je prema tome modifikovao plan: Hrvatskoj bi se zabranila bilo kakva prisutnost u zava?enoj regiji Krajina, uprkos tome što je to sastavni dio Hrvatske u kojem živi Hrvata, dok bi Srbija dobila odriješene ruke da suzbiće Albance sa Kosova i muslimane iz Sandžaka. Carringtonova ponuda je došla nakon što su vo?e potonjih organizovale referendum za pove?anje autonomije i nakon što je Miloševi?ev režim odgovorio sa organizovanjem policije (Glaudic str. 242).

Miloševi? je svejedno nastavio da odbija Carringtonov plan sa razumljivim uvjerenjem da ?e mu na kraju zapad ponuditi bolju nagodbu. Zbog toga je pitao Carringtona da zatraži od Arbitražne Komisije Evropske Zajednice na ?elu sa Robertom Badinterom, odgovor na pitanje da li Srbi u Hrvatskoj i BiH imaju pravo na samoodre?enje i da li bi Srbijanske granice sa Hrvatskom i BiH se trebale gledati kao granice pod me?unarodnim zakonima. Carrington ih je predao komisiji sa tre?im pitanjem, da li je situacija u Jugoslaviji slu?aj odvajanja Hrvatske i Slovenije ili slu?aj raspada zajedni?ke države. To da je Arbitražna Komisija presudila protiv Srbije u sve tri ta?ke je bilo prema Glaudicovim rije?ima 'užasno iznena?enje za Miloševi?a i mnoge u me?unarodnoj zajednici' (str. 260), sude?i da je Badinter bio bliski saradnik Predsjednika Mitteranda, ?ija naklonost je bila prema Srbiji. Presuda Badinterove komisije je odbacila i Carringtona i Francuskog Ministra za Inostrane Poslove Roland Dumasa, i poplo?ala put me?unarodnom priznanju Hrvatske

i Slovenije, ali nije zna?ajno promijenila politiku zapada.

Glaurdicov osvrt se završava sa izbijanjem rata u BiH, koji kako iznosi, treba da se gleda kao logi?na kulminacija politike. Neuspjeh stranih ministara Evropske Zajednice da priznaju nezavisnost BiH u Januaru 1992. zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom je po Glaurdicovim rije?ima 'odluka sa najštetnijim dugoro?nim posljedicama od kojih su sve bile predvidljive... Evropska Zajednica je propustila veliku šansu da sprije?i rat koji ?e uskoro baciti sjenu na onaj u Hrvatskoj kada se uporedi s njim. Od svih grešaka koje je Evropska Zajednica napravila sa obzirom na priznavanje Jugoslavenskih Republika, ova je bila vjerovatno najtragi?nija.' (str. 281-282) Priznavanje BiH u ovo vrijeme bi poremetilo planove Miloševi?a i Karadži?a za uništenje te republike; umjesto toga, dali su im sve naznake da ?e zapad u?estvovati u njima.

Tako 21 – 22 Februara 1992., Bosanskim politi?arima je predstavljen prvi nacrt plana Jose Cutileira iz Evropske Zajednice za podjelu BiH na tri dijela na slabo povezane Hrvatkse, Srpske i muslimanske entitete. Pošto je plan, zasnovan na etni?kim manjinama u BH opštinama, nudio bosanskim Srbima – nacionalistima ?samo? 43,8% BH teritorije umjesto 66% koji su tražili, njihovo vije?e ga je jednoglasno odbilo 11 Marta, Evropska Zajednica je napustila univerzalne standarde da bi udovoljila Srpskoj beskupuloznosti, i Cutileiro je modifikovao plan da bi tri konstituivna BH entiteta 'bila bazirana na nacionalnom principu i da bi uzimala u obzir ekonomske, geografske i druge kriterije' (Glaurdic str. 294), na taj na?in otvorivši put Srpskom entitetu sa ve?im dijelom BH teritorije nego je to demografska osnova opravdavala.

Napokon, Bosanski Predsjednik Alija Izetbegovi? je odbio plan. Ali kao Glaurdic piše, 'šteta koju je Cutileirov plan uradio Bosni ne može biti zanemarena. Prihvatanjem etni?kog principa za reorganizaciju republike, Cutileiro je u biti priznao platforme SDSa (Srpske Demokratske Stranke na ?elu sa Karadži?em) i Bobanovo krilo HDZa (Hrvatske Demokratske Zajednice) i otvorila Pandorinu kutiju etni?kih podjela koje more BIH sve do danas. Cutileirova namjera je bila o?ito da natjera BH Srbe i njihovog Beogradskog sponzora da ne upotrijebe njihovu tešku ratnu mašineriju. Kako god, umjesto smanjivanja tenzija i davanja dozvole trima strankama da nastave pregovarati, plan im je dao ?dokument za etni?ko ?i?enje?'(str. 290).

Pod ovim okolnostima, zakašnjelo priznavanje zapada nezavisnosti BiH u Aprilu 1992. prirodno, nije uzeto zaozbiljno od strane Srpskih vo?a; Miloševi? ga je prili?no duhovito uporedio sa Rimskim carem Kaligulom koji je proglašio svog konja za senatora. (Glaurdic str. 298)

Moja najve?a žalost je što Glaurdic nije u potpunosti primjenio logiku njegove ikonoklasti?ne analize na dimenziju Hrvatske u Jugoslovenskoj tragediji. On oprezno i ta?no naglašava njegove dvosmislene izjave o hrvatskom režimu Nazi lutke u II Svjetskom Ratu i njegovom podržavanju podjele BiH. Ali on ne naglašava kako treba nivo do kojeg Tu?manova stalna povla?enja od Srpske agresije samoohrabruju istu, kao što su to u?inila sli?na povla?enja zapadnih lidera. Tako, Tu?man se predao nasilju JNA u Januari 1991. i pristao da demobiliše Hrvatske trupe i uhapsi Hrvatske funkcionere uklju?enje u podjelu naouražanja, uklju?uju?i i Hrvatskog Ministra odbrane Martina Spegelja li?no. Glaurdic diskutuje kako je ovo 'onesposobilo plan (JNA) generala za preuzimanje i odvela Jugoslaviju sa ruba propasti (str. 134), ali bilo bi ta?nije re?i da takvo udovoljavanje Hrvata je samo ohrabrilo dalje Srpske napade, a da je ubijanje Hrvata po?elo samo par sedmica kasnije.

Glaurdic pažljivo opisuje stavi Miloševi?evog režima visa vi Jugoslovenske federacije ali jedan bitan detalj je izostavljen u ovoj knjizi a to je proglašenje novog Ustava Srbije 28. Septembra 1990-te, koji kaže da ?Republika Srbija odre?uje i garantuje suverenitet, nezavisnost i teritorijalni

integritet Republike Srbije i njenu me?unarodnu poziciju i odnose sa drugim državama i me?unarodnim organizacijama; ...? Drugim rije?ima, Srbija je proglašila sebe za suverenu nezavisnu državu prije nego što su to Hrvatska i BiH u?inile. Ovo je bitno kada se procjenjuje ne samo dvoli?nost Miloševi?evog režima što se ti?e ?odvajanja?, nego domet neuspjeha politike zapada. Miloševi? se izdavao za branitelja Jugoslavije dok ju je namjerno uništavao. Vo?e zapada su bile obmanute: pokušali su da sa?uvaju jedinstvo Jugoslavije i da udovolje Miloševi?evoj Srbiji. Kako je Glaurdic brilijantno pokazao, njihovo uporno nastavljanje ove druge politike je osiguralo propast prve.

Prevod s Engleskog: Maida Krzovi?

© 2012 Maida Krzovi?

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.